

Virker psykodynamisk miljøterapi?

Præsentation af den første danske prospektive effektundersøgelse af psykodynamisk miljøterapeutisk døgnbehandling af børn med tidlige, svære traumatiseringer og omfattende relationsforstyrrelser. Undersøgelsen fortæller om, hvorvidt børnenes udvikling under anbringelsen uden for eget hjem er forankret i personlighedens struktur og funktion eller alene udtryk for skintilpasning.

Der har gennem de seneste år været fokus på det døgninstitutionelle anbringelsesområde i Danmark, både i medierne og politisk. Aktuelt er ca. 14.000 børn og unge anbragt uden for eget hjem, svarende til ca. 1 % af samtlige børn og unge i landet^[1]. Anbringelse af børn uden for hjemmet koster årligt ca. 10 mia. kroner og skønnes i 2010 vil være steget til 20 mia., hvis den nuværende stigning fortsætter (Bakdal, 2003).

Behandlingshjemsanbringelse er en dyrere anbringelsesform end fx familiepleje, og ofte koster en plads omkring en mio. kroner årligt, hvilket dog er mindre end halvdelen af basistaksten inden for børnepsykiatrien. En undersøgelse viste (Nissen, 1999a), at der ikke synes at være en entydig forbindelse mellem beskrivelserne af børnenes vanskeligheder og institutionernes behandlingskompetence, således at de mest behandlingskrævende børn kom på behandlingshjem og børn med mindre komplicerede problemstillinger kom eksempelvis i familiepleje. I denne undersøgelse viste det sig, at børn, der beskrives med lige så alvorlige problemstillinger som de, der kommer på behandlingshjem, anbringes i opholdssteder, kostskoler og familiepleje, uden at man kender effekterne af disse anbringelsesformer.

Dette giver anledning til at stille spørgsmålstegn ved, om pengene til behandlingshjemspladserne er givet godt ud. Nogle af disse problemstillinger har bl.a. givet anledning

til vedtagelse af en anbringelsesreform i 2004 på området i Danmark. Af en analyse i den forbindelse (Socialministeriet, 2004) fremgår, at der er begrænset viden om foranstaltningernes effekt, og at der ikke er tradition for at diskutere og evaluere anbringelsesarbejde. Dertil kommer ifølge analysen, at valg af foranstaltning i højere grad er erfaringsbaseret end evidensbaseret. I denne undersøgelse er børn på tre behandlingshjem i Danmark gennem flere år blevet fulgt med henblik på at vurdere, hvordan de har udviklet sig.

Forskningsoversigt

Internationalt er der i de seneste år blevet produceret et stigende antal effektundersøgelser af behandling af voksne med mentale lidelser, medens antallet af effektundersøgelser over behandlingsarbejde i forbindelse med børn har været mere sparsom (Curry, 1995; Pfeiffer, 1996).

Effektundersøgelser over behandlingshjemsarbejde kan stort set inddeles i to hovedgrupper. Den ene gruppe vedrører især resultatoversigter (Pfeiffer & Strzelecki, 1990), mens den anden især fokuserer på metodologiske vanskeligheder (Pfeiffer, 1989; Pfeiffer & Strzelecki, 1990). Almindeligvis er der enighed om, at behandlingsarbejde i forbindelse med børn på behandlingshjem virker (Bernett *et al.*, 1991), men vanskeligheder opstår, når man på empirisk grundlag skal sige noget præcist om, hvad det er, der virker i behand-

MODELFOTO: BAW/SCANPIX

lingen. Dette skyldes ikke mindst mangel på randomiserede undersøgelser med kontrolgruppe – såkaldte RCT-design^[2] – som i sagens natur er vanskelige at gennemføre af etiske grunde, idet man ikke kan henvise børn med vanskeligheder til henholdsvis behandling og ingen behandling for at se, om der er forskel.

En yderligere vanskelighed er debatten mellem den kvantitative, naturvidenskabelige tilgang med store samples og randomiserede designs for videnskabeligt at kunne bevise effekt og så den mere kvalitative, humanistiske tilgang med henblik på *forståelse* af behandlingshjemsbørnene (Mordock, 1994).

Dertil kommer endvidere spørgsmålet om, hvordan man *definerer* og *måler* effekt. Tidligere effektundersøgelser målte effekt i form af recidiv, eller om børnene blev udskrevet til hjemmet (Bardon & MacKeith, 1950). Men om børnene rediciverer eller udskrives til hjemmet, behøver ikke nødvendigvis at sige, om behandlingen har effekt. Undersøgelser har fx vist, at selv unge med alvorlig psykopatologi er i stand til at forblive i hjemmet gennem etablering af en usund relation til familien, som bestræber sig på at tilpasse sig den unge eller forsøger at dække over vanskeligheder udadtil (Aarkrog *et al.*, 1979).

Af en litteraturoversigt (Zimmerman *et al.*, 2001) med fokus på effekten af behandlingen på hen ved 140 behand-

lingshjem, fremgår det, at omtrent halvdelen af undersøgelserne benytter selvrapporing som effektmål, en fjerdedel adfærdstjeklister^[3] og resten interview efter udskrivningen. Ændringer i adfærd har været mest benyttet som effektmål (Zimmerman, 1996), fordi adfærd nemmere lader sig operationalisere end eksempelvis at måle, om der har udviklet sig en bæredygtig personlighedsmæssig struktur. Weiner & Exner (1991) gør ligeledes opmærksom på, at effektmål i form af adfærdsregistrering gennem årene har været stærkt udbredt, mens der har været langt færre eksempler på undersøgelser, der har målt ændringer i dybere personlighedsstrukturelle lag.

Effektundersøgelser har dog udover ”simpler” registrering af adfærd også benyttet sig af forskningsinstrumenter, som kan sige noget om forandringer på det fænomenologiske plan (Gossett *et al.*, 1983), altså hvordan personen selv oplever eventuelle ændringer. Men spørgsmålet, om eventuelle positive adfærdsændringer og fænomenologiske udsagn er forankrede i selve personlighedsstrukturen og således ikke blot udtryk for skintilpasning, har været vanskeligt at besvare, fordi forskerne har været tilbageholdende med at anvende projektive test. Dels fordi de er vanskelige at administrere, dels fordi de har været anset for uvidenskabelige på grund af klinisk subjektivitet.

Dog er der i den videnskabelige litteratur ved at frem-

Virker psykodynamisk miljøterapi?

► ► ► komme undersøgelser (Abraham *et al.*, 1994), hvor man har overvundet disse vanskeligheder ved at anvende Exners empirisk funderede version af Rorschachs blækklapprøve *The Comprehensive System* (2003). I denne undersøgelse, hvor man anvendte Exners Rorschachversion til at vurdere personlighedsfunktionen før og efter behandlingen, konkluderedes det, at Rorschach-prøven var anvendelig til effektmål i forbindelse med et test/retest design. Exners empirisk forankrede integrerede system (2003) kan således anvendes til en kvantitativ evaluering af ændringer i personlighedsstruktur og funktion. Eksempelvis har Blatt & Lerner (1983) parallelt hermed på grundlag af rorschachscoringer^[4] i et objektrelationsteoretisk perspektiv kunnet måle behandlingseffekten gennem en vurdering af, i hvor høj grad der er sket ændringer fra ondsindede til gudsindede objektrepræsentationer.

Andreasen konkluderer i forbindelse med en effektvurdering af institutionsbehandling i Norden, at man ikke ved meget (2003). En gennemgang af nordiske publikationer vedrørende foranstaltninger for børn og unge viser en betydelig mangel på forskning, som evaluerer effekten af foranstaltninger for børn og unge, og som belyser (Kildedal, 1997) sammenhængen mellem foranstaltninger og resultater (Ogden, 1999).

En dansk rapport fra Socialministeriets udvalg vedrørende forskning i socialt arbejde konkluderer, at 1. den samlede forskningsindsats i socialt arbejde har et meget begrænset omfang, 2. forskningen har i høj grad været praksisorienteret og savnet teoretisk forankring og 3. socialt arbejde indgår kun som et perifert forskningsområde i universitetsforskningen (Socialministeriet, 1998). Quays analyse af institutionsbehandling konkluderer, at 1. relativt få beslutninger om brug af institutionsbehandling finder sted på et videnskabeligt grundlag, 2. institutionernes terapeutiske miljøer er ofte udviklet ud fra antagelser om, hvad der virker, i stedet for empiriske data om effektivitet, og 3. de faktorer, som påvir-

ker, hvilken foranstaltning der i værksættes, er snarere baseret på ideologi, etik, social baggrund, klinisk erfaring og omkostninger (1987).

Generelt er der meget, der tyder på en succesrate på 50 % inden for psykosocialt behandlingsarbejde (Christensen, 1998; Egelund & Hestbæk, 2003; Kildedal, 1997; Zobbe, 1993), men af disse oversigter fremgår ikke nøjere, hvilke vanskeligheder det drejer sig om, eller hvor svære traumatiseringer og relationsforstyrrelser der er tale om.

Egelund & Hestbæk (2003) har udarbejdet en forskningsoversigt over anbringelse af børn og unge uden for hjemmet. Heraf fremgår det, at der er meget få studier af anbringelsen, mens den endnu står på, og at der ikke findes danske undersøgelser af en igangværende anbringelse. Denne undersøgelse er således den første i Danmark.

Dog har Buhl (2002a; Buhl, 2002b) retrospektivt med bl.a. Rorschach-prøven quasiekperimentelt undersøgt effekten af to behandlingsformer på et behandlingshjem – en strukturpædagogisk og en behandling med fokuserede samtaler – hvor det viste sig, at sidstnævnte behandlingsmetode i højere grad end førstnævnte befordrede børnenes udvikling.

Formål, design, metode

Undersøgelsens formål er en evaluering af, hvordan behandlingshjemsanbragte børn udvikler sig under anbringelsen, og om institutionernes egen generelle vurdering af børnegruppens positive udvikling er forankret i personlighedsstrukturen eller alene er udtryk for skintilpasning. Gennem besvarelsen af dette spørgsmål bliver det muligt at sige noget om, hvorvidt børnene tilpasser sig institutionslivet rammer og således kun fungerer under institutionsmæssige rammer, eller om der er tale om varige personligheds-mæssige ændringer, der også vil manifestere sig uden for institutionernes rammer.

Forskningsprojektet er tilrettelagt som en prospektiv effektundersøgelse med præ- og posttest design. I projekterperi-

oden er det miljøterapeutiske personale løbende blevet uddannet i miljøterapi i samarbejde med Danmarks Pædagogiske Universitet ^[5], samtidig med at psykologerne er blevet uddannet til at foretage den samme standardiserede udredning på de tre deltagende institutioner. Alle scorer i de anvendte test er blevet interraterbedømt. Institutionernes socialrådgivere har i lighed hermed udarbejdet anamneser på samme standardiserede måde (Nissen, 1999b, 2001) til brug for dataindsamlingen. Psykologer og socialrådgivere er løbende blevet superviseret i projektperioden.

I undersøgelsens prospektive aspekt ligger, at den viden, der er blevet produceret undervejs, løbende er blevet integreret i det daglige behandlingsarbejde, så at udredningens resultat er blevet fremlagt på behandlingskonferencer og omsat i miljøterapeutiske arbejder. I tilknytning til forsknings- og evalueringsprojektet har de tre deltagende institutioner gennemgået en organisationsudviklingsproces med ekstern evaluering (Schmidt, 2005).

Intervention

De tre behandlingshjem arbejder ud fra en psykodynamisk, udviklingspsykologisk forståelsesramme (Aichhorn, 1966; Bettelheim, 1950; Bion, 1993; Bowlby, 1988; Klein, 1990; Kornerup, 2003; Larsen, 2004; Redl & Wineman, 1974; Winnicott, 1990), hvilket indebærer, at den primære opgave går ud på, at børnene får mulighed for at etablere indre kontinuitet, selvfølelse og ego-funktioner, så videre normal psykosocial udvikling bliver mulig via normalforventninger (Kornerup, 2003).

Denne opgave udføres via miljøterapeutiske interventioner, som er en række gennemtænkte, sammenhængende, tilbagevendende og forskellige tilrettelagte settings i form af sociale strukturer i og uden for institutionen, hvor opgave, tid og sted nærmere er præciseret og afgrænset, karakteriseret ved følgende kriterier: 1. er udviklet med relevans for en given målgruppe, så den både kan rumme og stimulere målgruppens vanskeligheder, 2. opfylder kra-

vene, hver for sig og samlet set, til terapeutisk mål og opgave (give mulighed for udvikling af selvfølelse, egofunktion, ændring i personlighedsfunktion, justering af indre verden i forhold til den ydre mv.), 3. opfylder kravene til terapeutisk relation (differentiering af roller og opgaver mellem klient- og behandlersystem) og 4. er teoriforankret og forankringen er udviklingspsykologisk (Kornerup, 2003). De miljøterapeutiske interventioner og arten af kontaktilbud udarbejdes individuelt på fortløbende behandlingskonferencer med udgangspunkt i den psykologiske udredning.

Deltagere

De tre behandlingshjems målgruppe er normalt begavede, ikke-psykotiske eller hjerneskadede børn med tidlige, svære traumatiseringer og omfattende relationsforstyrrelser som baggrund i alderen 6-12 år. Inklusionskriterier for deltagelse i forskningsprojektet var nyindskrevne børn i en toårig periode, der ikke var fyldt 11,11 år på indskrivelsestidspunktet.

Der er i alt 24 børn, der honorerer inklusionskriterierne, således at denne undersøgelse hidrører fra i alt 24 børns udvikling i en toårig periode. Projektforløbet udgør således en 4-årig periode.

Forældrene til alle børn, der indgår i undersøgelsen, har skriftligt tilkendegivet tilsagn om deltagelse i forskningsprojektet. Alle forældre gav tilsagn på nær et forældrepar, som ikke ønskede, at deres barn skulle deltage. Alle børn, der levede op til inklusionskriterierne indgik i undersøgelsen. Prætestninger (status 1) blev foretaget tidligst 2 måneder efter indskrivningen og posttestninger (status 2) 2-2½ år efter. Af praktiske grunde ^[6] måtte posttestningerne finde sted for nogle børn tidligere, end børnene forventedes klar til udskrivning.

Dataindsamlingsinstrumenter

Valget af forskningsinstrumenter til at vurdere udviklingen i projektperioden er foretaget ud fra en antagelse om, ► ► ►

Virker psykodynamisk miljøterapi?

- ► ► at børnenes personlighedsudvikling finder sted i en dialektisk proces mellem individet og de relationer, barnet indgår i. Ved præ- og poststuderingen er der således indsamlet data fra individet set i adfærdsperspektiv og fænomenologisk, intrapsykisk og biofysisk perspektiv samt de relationer, det indgår i: forældre, det miljøterapeutiske arrangement og børn og kommunen (sagsbehandler).

Til indsamling af data vedrørende anamnesticke og mesosystemiske^[7] forhold (Nissen, 1999b, 2001), dvs. samspillet mellem børnene, forældrene, sagsbehandlerne og institutionerne, har der været udarbejdet et semistruktureret spørgeskema, som er blevet udfyldt af institutionernes socialrådgivere. Oplysningerne på spørgeskemaet er baseret på journalmateriale samt oplysninger fra socialrådgivernes samtaler med børnene, forældrene, og institutionernes medarbejdere.

Alle børn er ved ind- og udskrivningen af projektet blevet testet med intelligensprøven WISC-III – Wechslers Intelligens Scale for Children (Fleicher & Thomsen, 2005), hvortil der er udviklet scoringsprogram og danske normer (Hermansen, 2004).

Forskningsspørgsmålet, som skal besvares i denne undersøgelse, er bl.a., om eventuelle positive adfærdændringer er forankret i de dybere dele af personligheden eller blot udtryk for skintilpasning. Dvs. det er ikke nok blot at vurdere, om børnene har fået det bedre, men også om en eventuelt positiv udvikling er forankret i de dybere dele af personligheden. Til brug for denne vurdering er valgt forskningsinstrumenterne TAT^[8] scoret ud fra Westens (1991) og Cramers (1991) kriterier samt Rorschachprøven scoret ud fra Exners kriterier (2003).

Resultater

Karakteristisk for børnegruppen som helhed er, at børnene kommer fra brudte hjem, og at deres opvækstforhold har været stærkt kompromitterede, i og med de i de tidligste år har været udsat for en række sociale givenheder netop i

de år, hvor grundlaget for en personlighedsforstyrret udvikling skabes^[9].

Af spørgeskemaundersøgelsen fremgår endvidere, at i de 71 % af tilfældene, hvor oplysninger om fødselsvægt foreligger, ligger den gennemsnitlige fødselsvægt ca. 200 g under det normale, hvor Rygaard fandt (1998) et lignende resultat, idet gennemsnittet af 48 tidligt frustrerede børn var 300 g lavere end normalt. En undersøgelse viste, (Kruuse, 1984), børn med lav fødselsvægt fik et dårligere skoleforløb sammenlignet med kontrolgruppe^[10]. Nu vides det ikke, hvorledes 29 % de manglende oplysninger influerer på gennemsnitsfødselsvægten, men en forsigtig vurdering kunne være, at fosteret ikke havde optimale relationelle udviklingsbetingelser.

I spørgeskemaundersøgelsen er også medtaget spørgsmål vedrørende behandlergruppens arbejdsmiljø under anbringelsen betragtet som helhed, og her viser det sig, at arbejdsmiljøet i langt de fleste tilfælde er blevet betegnet som positivt. Dog er behandlergruppens arbejdsmiljø i forbindelse med 8 % af børnene blevet betegnet som "ikke godt nok", og her viser det sig, at en fjerdedel af de børn, der af social-

rådgiverne vurderedes til at have et dårligt udviklingsforløb under anbringelsen, kommer fra afdelinger med dårligt arbejdsmiljø, mens tre fjerdedele kommer fra afdelinger med "godt nok" eller godt arbejdsmiljø. Nu er det meget små tal, men af en undersøgelse i forbindelse med måling af effekten af behandlingen på psykiatriske behandlingshjem fremgår det (Armelius, 2002), at 19 % af udfaldsvariansen hidrørte arbejdsmiljøforhold,

mens 9 % blev tilskrevet selve behandlingen – således en vigtig faktor at inkludere i effektundersøgelser.

På trods af at 17 % af børnene er anbragt uden forældrenes samtykke, er det socialrådgivernes skøn, at behandlingsforløbet i projektperioden er lykkedes for disse børn.

Børnenes vanskeligheder ved status 1

Når børnenes testresultater ved status 1 sammenlignes med danske og internationale standarder, afspejles det, at der har været tale om børn med meget betydelige kognitive, følelsesmæssige og personlighedsmæssige vanskeligheder.

Deres totale IQ målt ved WISC-III er 92,57 ved status 1, hvor gennemsnittet i standardiseringspopulationen er sat til 100 med et normalområde (området, hvor 2/3 af standardiseringspopulationen befinder sig) på 85-115. Gennemsnittet for den verbale IQ er 90,39, og gennemsnittet for handle IQ er 96,74. Disse resultater svarer til, hvad man har fundet ved andre undersøgelser af børn og unge med emotionelle forstyrrelser og adfærdsforstyrrelser (Hansen, 2004), og de dårligere resultater skyldes formentlig, at deres følelsesmæssige og personlighedsmæssige forstyrrelser påvirker deres evne

til at arbejde med de opgaver, som WISC-III består af i negativ retning.

Westens TAT-variable viser ligeledes ringere resultater, hvad angår gennemsnitlige scores for kategorierne kompleksitet i repræsentationer, emotionel investering i relationer og forståelse for social kausalitet samt højere antal af patologiske scores end amerikanske sammenligningsgrupper med almindeligt fungerende børn på samme alder. Resultaterne ved status 1 kan forventes hos børn med en forstyrret følelsesmæssig og personlighedsmæssig udvikling.

Cramers TAT-variable viser en overforekomst ved status 1 af det primitive forsvar denial og en overforekomst af primitive former af de forskellige forsvarskategorier, hvilket ligeledes stemmer overens med forstyrret og mangelfuld udvikling.

Rorschach efter "The Comprehensive System" viser ligeledes en overforekomst af patologiske variable ved status 1. Som eksempler kan nævnes:

PTI (Perceptuel Thinking Index), som er et index, der afspejler dels urealistisk forarbejdning af omverdensindtryk, således at barnets indre realitet kommer til at dominere over den ydre realitet; dels forstyrrede forestillinger om verden og tilstedeværelse af forstyrret, urealistisk, ulogisk og usammenhængende tænkning. Ved status 1 har knap halvdelen af børnene (46 %) PTI værdier på 3, 4 og 5, der er udtryk for moderat til svær forstyrrelse af de grundlæggende kognitive funktioner (dvs. evnen til realistisk erkendelse af omverdenen). I grupper af børn uden psykopatologi forventes det, at der slet ikke ses PTI-værdier på 3, 4 og 5.

EII-II (Ego Impairment Index II) er udviklet som et specifikt mål af egofunktioner (Viglione *et al.*, 2003). Ved status 1 er den gennemsnitlige score 0,82, svarende til en moderat forstyrrelse af egofunktionen, som det ville forventes hos børn med en forstyrret følelsesmæssig og personlighedsmæssig udvikling. Hos børn med en almindelig egofunktion er forventningen til gennemsnit omkring 0,00.

Virker psykodynamisk miljøterapi?

- ▶ ▶ ▶ Flere andre variable i "The Comprehensive System" peger i samme retning, og samlet kan man konkludere, at de børn, som er blevet anbragt på behandlingshjemmene, falder inden for målgruppen, og at de formentlig ikke ville have kunnet rummes i og bragt ind i en bedre udvikling i mindre omfattende foranstaltninger såsom familiepleje og opholdssteder.

Forandringer fra status 1 til status 2

Det er vigtigt at tage sværhedsgraden af børnenes problemer ved status 1 i betragtning, når man skal vurdere, hvilken udvikling der er sket med børnene fra status 1 til status 2. Børnene er undersøgt med to års mellemrum, hvilket er betydeligt kortere end den gennemsnitlige behandlingstid på behandlingshjemmene (sædvanligvis 3 til 4 år). Dette indebærer, at alle børn ikke er færdigbehandlet på behandlingshjemmet ved status 2, og ikke alle klar til udskrivning i nye sammenhænge. En forventning til resultaterne ved status 2 er således ikke totalt fravær af patologi, men hvis anbringelsen har været gavnlige for barnet, bør der ved status 2 være indikationer for, at en modnings- og udviklingsproces er påbegyndt.

Ved gennemgangen af resultaterne vil vi fortrinsvis beskrive de ændringer, der er statistisk signifikante (dvs. p (probability) < 0.05) og tendenser ($p < 0.10$). Ændringerne er ikke nødvendigvis sket hos hvert enkelt barn, men ændringer i hele gruppen af børn formodes at have at gøre med den behandlingsproces, som de har været igennem.

Den totale IQ ved WISC-III testning er steget fra 92.57 til 94.83, men stigningen er ikke statistisk signifikant. Derimod er der stigning i Generelt Færdigheds Index fra 95.34 til 99.83, som er en statistisk tendens ($p = 0.06$). Dette tyder på, at børnene er blevet bedre til at udnytte deres intellektuelle potentiale.

De verbale færdigheder er steget svagt, verbal IQ fra 90.39 til 90.96 og Verbal Færdigheds Index fra 92.30 til 93.43, men

ingen af disse ændringer er signifikante. Hvad angår evnen til nonverbal problemløsning og perceptuel organisation, er der tale om en stigning i handle IQ fra 96,74 til 101,09, hvilket er en statistisk tendens, mens indexet for perceptuel organisation er steget signifikant fra 101.00 til 107.34. Dette indikerer, at børnenes evne til nonverbal problemløsning er øget.

På delprøveniveau er der tale om en statistisk signifikant stigning, hvad angår ligheder fra 8.26 til 9.65. Der er således sket en bedring, hvad angår børnenes evne til sproglig begrebsdannelse og abstrakt tænkning. De er blevet bedre til at tænke induktivt – til at bevæge sig fra kendsgerninger til generelle regler eller principper (Thomsen, 2004).

Endvidere er der sket en signifikant stigning vedrørende præstationerne i delprøven billedudfyldning, der ifølge Thomsen (op. cit.) stiller krav til koncentration og som måler en række forskellige forhold som visuel organisation, visuel langtidshukommelse samt til barnets evne til at adskille figur-grund. Desuden siger prøven noget om barnets evne til grundigt at opfatte omverdenen og få øje på vigtige detaljer ved denne.

Stigningen i delprøven 'billedserier' udgør en statistisk tendens (fra 10.48 til 11.74). Ifølge Thomsen (op.cit.) siger præstationerne i billedserier noget om barnets evne til at forstå og planlægge en situation samt til at arbejde sekventielt og tænke logisk, ligesom forarbejdningshastighed synes at have en vis betydning for løsningen.

Delprøven 'ordforståelse', som siger noget om barnets ordkendskab samt evne til at udtrykke sig, er faldet fra 9.52 til 8.83, hvilket er en statistisk tendens ($p = 0.09$). Dette skyldes formentlig, at børnene på behandlingshjemmene må leve i en meget beskyttet og afskærmet verden for at kunne fungere.

Hvad angår Westens fire TAT-skalaer, ses forbedringer på

MODELFOTO: BAW/SCANPIX

alle skalaer. Hvad angår kompleksiteten i barnets objektpræsentationer, er der tale om en statistisk signifikant stigning i gennemsnitlig score (fra 1.96 til 2.10) og et knapt statistisk signifikant fald i frekvens af patologiske responser fra 13 % til 6%. Børnene har således fået en mere kompleks forståelse for andre mennesker.

Den gennemsnitlige scoring på skalaen vedrørende affekttonen i relationer er steget fra 2.59 til 2.77, hvilket ikke er en signifikant forskel, mens der er tale om et ikke-signifikant fald i patologiske responser (fra 10 % til 7 %).

På skalaen, der måler kapaciteten for emotionel involvering i relationer, er der tale om en statistisk signifikant stigning i gennemsnittet fra 1.84 til 2.15 samt et signifikant fald i frekvensen af patologiske responser fra 42 % til 24 %. Der er således sket en bedring i børnenes evne til at relatere sig til andre på en mere moden og gensidig måde.

På skalaen, der måler barnets evne til at forstå social kausalitet, er der sket en signifikant stigning i gennemsnitsscoren fra 1.60 til 1.88 samt et signifikant fald i patologiske responser fra 44 % til 26 %.

På de to såkaldte kognitive skalaer tilsammen – Komplexitet i repræsentationer og Social Kausalitet – er der tale om en signifikant stigning i gennemsnit fra 1.73 til 1.99, ligesom der er tale om en statistisk signifikant stigning på de to skalaer tilsammen, der har at gøre med det følelsesmæssige (2.21 til 2.46). Frekvensen af patologiske responser på alle skalaer er faldet fra 27 % til 17 %, hvilket er statistisk signifikant.

Vurderet ud fra Westens skalaer kan man konkludere, at der har været tale om en udviklings- og modningsproces, men samtidig må man også pege på, at gruppen som helhed

klarer sig under de standarder, som har vist sig hos en gruppe af almindelig amerikanske børn.

Cramers Defence Mechanism Manual scoringer viser et ikke-signifikant fald i frekvens af denial-scoringer fra 0.29 til 0.22, et ikke signifikant fald i frekvens af projektion-scoringer fra 0.51 til 0.48 samt en signifikant stigning i anvendelse af identifikation fra 0.20 til 0.30. Der synes således at være indikationer for at antage, at barnet har udviklet et mere modent forsvar.

I Rorschach-testen efter The Comprehensive System ses et statistisk signifikant fald (fra 46 % til 8 % i forekomst af PTI-værdier ^[11] på 3, 4 og 5, der afspejler dels urealistisk forarbejdning af omverdensindtryk, dels forstyrrede forestillinger om verden og tilstedeværelse af forstyrret, urealistisk, ulogisk og usammenhængende tænkning. Der er således tale om en meget betydelig reduktion vedr. patologi i de basale kognitive operationer.

Ligeledes er der tale om en statistisk højsignifikant forbedring vedrørende det index, der er udviklet som et specifikt mål af egofunktioner EEI-II ^[12]. Ved status 1 er den gennemsnitlige score 0,82 svarende til en moderat forstyrrelse af egofunktionen, mens den gennemsnitlige scoring ved status 2 er -0.01, svarende til ingen forstyrrelse af egofunktionen. Børnene udviser således tegn på en betydeligt forbedret egofunktion.

I "The comprehensive System" opdeles de mange variable i forskellige domæner, kaldet "clustre." I det følgende vil vi gennemgå statistisk signifikante forskelle og tendenser vedrørende variable i de forskellige områder.

I information processing cluster ses et signifikant fald, hvad angår Lambda (fra 2.11 til 1.34), ligesom frekvensen af børn med Lambda > 0.99 er faldet fra 71 % til 58 % (statistisk tendens). Et højt lambda er udtryk for, at personen har svært ved at orientere sig i en kompleks verden og søger at simplificere den for at kunne begribe den. Et fald i Lambda indebærer således, at børnene er i stand til at håndtere mere

Virker psykodynamisk miljøterapi?

► ► ► komplekse situationer. Antal DQ+ svar er steget statistisk signifikant fra 5.29 til 7.29, hvilket betyder, at kvaliteten af sansningen er øget, og at børnene i højere grad opfatter sammenhænge i omverdenen. Desuden er antal af Dd-svar faldet signifikant fra 2,96 til 1.75, hvilket er udtryk for en mere almindelig perceptionsmåde. Samlet er det vurderingen, at kvaliteten af børnenes sansning er øget, og at de er blevet bedre til at registrere deres omverden.

Hvad angår forarbejdningen af sanseindtryk ses stigning i antal FQo svar (fra 8.46 til 9.92) (statistisk tendens) samt et signifikant fald i antal af FQ-svar (fra 6.58 til 4.83). Parallelt hermed ses en signifikant stigning i XA% (fra 68 % til 77 %) og WDA (fra 71 % til 80 %) samt et signifikant fald i X-% (fra 31 % til 22 %). Antal af børn med X-%>20 % er faldet signifikant fra 67 % til 46 %. Desuden er antallet af børn der havde færre end 4 Populærsvar faldet signifikant fra 27 % til 8 %. Samlet kan man konkludere vedrørende børnenes forarbejdning af sanseindtryk, at de er blevet signifikant bedre til at forarbejde indtryk på en mere realistisk og almindelig måde.

Hvad angår børnenes tanker og forestillinger om omverdenen er der sket signifikante forbedringer på flere områder. Antal af M-responser, der er udtryk for forstyrrede forestillinger om andre mennesker er faldet signifikant fra 1.21 til 0.63. Gennemsnit vedrørende DV og DR svar er faldet signifikant fra hhv. 0.83 til 0.38 og 0.71 til 0.50. ALOG gennemsnit er faldet signifikant fra 0.29 til 0.04. Desuden er Sum6 sp. Scores faldet signifikant fra 4.46 til 2.96 og W Sum 6 faldet fra 13.50 til 9.29, hvilket er knapt signifikant ($p = 0.05$). Dette indikerer, at børnene i mindre udstrækning end ved status 1 har forstyrrede tanker og forestillinger om deres omverden og andre mennesker.

I affect cluster er en signifikant øget forekomst af FC-svar (fra 1.00 til 1.88), en signifikant øget forekomst af farvesvar (FC+CF+C+Cn er steget fra 2.33 til 3.63), ligesom der er en øget WsumC (fra 1.92 til 2.75) hvilket er en statistisk tendens. Dette indebærer, at børnene er blevet bedre til at regi-

strere deres følelser. Sum shading er signifikant steget fra 1.04 til 1.75, hvilket vi tolker er udtryk for, at børnene er blevet bedre til at tolerere og rumme dysforiske følelser. Intellektualisation index er signifikant steget fra 1.50 til 1.63. Det er muligt, at denne forskel ikke har nogen betydning, da kun indexværdier over 3 skal tolkes. Antal blends er steget fra 1.79 til 2,75, hvilket er en tendens, men når antal blends ses i relation til svarantal, er der tale om en signifikant stigning fra 0.09 til 0,14, hvilket indikerer en mere kompleks psykisk funktionsmåde. FC – (CF+C) er signifikant steget fra -0,33 til 0,13 hvilket er knapt signifikant ($p=0.05$), og indebærer, at børnene er blevet bedre til at kontrollere den måde, de viser følelser på.

Vedrørende self perception cluster er der tale om signifikant højere Fr+rf (fra 0,21 til 0,75) ligesom der er flere børn med Fr+rf > 0 (signifikant stigning fra 25 % til 46 %). Vi opfatter dette som udtryk for, at børnene i højere grad oplever, at de har en betydning, at de har værdi. Der er sket en signifikant stigning i antal FD-responser (fra 0,08 til 0,58), hvilket indikerer, at børnene i højere grad reflekterer over sig selv. Desuden er der en signifikant stigning i egocentricity index^[13] (fra 0,29 til 0,39), hvilket tolkes som udtryk for, at børnene fokuserer mere på sig selv og har fået øget deres selvtillid. Desuden er antal MOR-svar faldet fra 1.42 til 0,92, hvilket er et knapt signifikant fald, samtidig med at forekomst af MOR>2 er faldet signifikant fra 38 % til 4 %, hvilket afspejler, at børnene i mindre grad oplever, at de besidder egenskaber, som de tager afstand fra, og at de har et mindre negativt syn på sig selv og deres muligheder.

I interpersonel cluster ses en knap signifikant stigning i antallet af Good Human Representations (fra 3.33 til 4.33). Desuden er der en stigning i antal børn, der har GHR>PHR (fra 33 % til 58 %), hvilket indikerer at børnene er blevet bedre til at tilpasse sig. Der er en stigning i antal PER fra 0,13 til

MODEL FOTO - BAWISCANPIX

Virker psykodynamisk miljøterapi?

Forskningsprojektet

Forskningsprojektet er uddybende beskrevet i bogen

"Effektundersøgelse af psykodynamisk miljøterapeutisk døgnbehandling"

af Poul Nissen og Kim Gabriel Hansen, Danmarks Pædagogiske Universitets

Forlag, 2006. Projektet har været finansieret med midler fra Socialministeriet.

- ► ► 0,42, hvilket er en tendens. Forekomst af protokoller uden texturesvar er faldet signifikant fra 88 % til 54 %, hvilket indebærer, at børnene på mere almindelig måde kan mærke og udtrykke deres behov for nærhed. Der er sket et knapt signifikant fald i antal af protokoller med et positivt HVI (fra 38 % til 17 %), hvilket indikerer, at børnene er mindre vagtsomme og garderede over for andre mennesker.

Samlet konklusion om børnenes udvikling, når børnene ses som en gruppe

På trods af, at der ved status 1 var tale om børn, der var svært personligheds-mæssigt forstyrrede, har den miljøterapeutiske påvirkning afstedkommet positive ændringer i personlighedens struktur og funktion hos børnene på flere forskellige områder:

- Der ses en tydelig bedring i børnenes evne til at bringe deres evner i anvendelse i dagligdagen.
- De er betydeligt mindre psykiske forstyrrede, både på det kognitive og det følelsesmæssige område.
- Børnene har fået bedre selvtillid, er blevet mere bevidste om sig selv og udviser mere selvrefleksion.
- De har fået bedre kontakt med deres følelser, både ubehagelige og behagelige følelser, og de kan udtrykke deres følelser på en mere kontrolleret måde.
- De har flere positive forventninger til andre mennesker, og deres forventninger er mere nuancerede og realistiske.
- Den positive effekt er et resultat af den miljøterapeutiske behandling

Som det fremgår af forskningsoversigten, er langt de fleste effektundersøgelser inden for døgninstitutionsområdet baseret på et såkaldt *Single-Sample-Design* på grund af de etiske vanskeligheder i forbindelse med etablering af kontrolgruppe, hvor børnene så skulle udsættes for ikke-behandling. Af mange litteraturoversigter fremgår det (Curry, 1991), at disse designs kan være gode til udviklings af begrebsdannelse

og planlægning af behandlingstiltag, men har svært ved at sige noget om, hvor effekten kommer fra. Dertil kommer en hovedindsigelse mod effektundersøgelser i almindelighed uden RCT-design^[14], nemlig modning (maturation) – "de vokser sig nok fra det alligevel". Men mange af disse reviewartikler tager ikke højde for den udvikling, som empirisk funderede personlighedsprøver som fx Exners Comprehensive System (Exner, 2003) har gennemgået de seneste år.

Nogle af de resultater, som foreligger i denne undersøgelse, som fx en statistisk højsignifikant forbedring vedrørende egofunktioner^[15], en mere almindelig måde at udtrykke behov for nærhed^[16], flere "gode menneskesvar", er ikke ændringer, der finder sted i et vakuum, men skabes i samvær med mennesker (Bowlby, 1988; Kernberg, 1996; Kernberg et al., 2000; Stern, 2000). Børnene har ifølge sagens natur opholdt sig i projektperioden på de respektive institutioner og kun været hjemme i weekender og ferier, og udredningen fra status 1 viser, at den positive udviklingen ikke kommer fra hjemmemiljøet, men må tilskrives mødet med det pædagogiske og psykologiske personale på institutionerne, og er således et udtryk for effekten af den miljøterapeutiske behandling.

Det er vurderingen, at der stadig er tale om børn, der er skrøbelige, og at mange af dem har behov for yderligere behandling og formentlig efterbehandling. Den miljøterapeutiske behandling har bragt dem ind i en udvikling, der er langt mere positiv end ved status 1. De har efter behandlingen på behandlingshjemmet fået bedre mulighed for at tage imod relevant kontakt- og identifikationstilbud, som er mindre specialiserede, hvis sådanne tilbydes børnene i fremtiden.

Poul Nissen, specialist og supervisor i børnepsykologi og psykoterapi. Har skrevet disputats om behandling af børn og unge med fastlåst identitetsudvikling.

Kim Gabriel Hansen, cand.psych. et art., specialist og supervisor i psykoterapi

Noter:

- [1] Danmarks Statistik.
- [2] Randomized Controlled Trials.
- [3] Som fx Achenbachs multiaxiale system (Achenbach & McConaughy, 1997).
- [4] Ratio mellem hele menneskesvar H, quasi-menneskesvar (H), menneskelig detalje (Hd).
- [5] Pædagogisk Diplomuddannelse.
- [6] Forskningsprojektet skulle færdiggøres inden for bevillingsperioden (Socialministeriet).
- [7] Begreb, som stammer fra Bronfenbrenners økologiske model (1979).
- [8] Thematic Apperception Test, Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press. Testen administreres efter retningslinjer angivet i (Hansen, 1999).
- [9] Nu er personlighedsforstyrrelser en voksendiagnose, men teoretisk er der stor enighed om, at grundlaget for udvikling af personlighedsforstyrrelser skabes i de første tidlige år (Kernberg, 1996; Masterson, 1989; Millon, 1996) og i den internationale litteratur bliver begrebet mere og mere almindeligt også inden for børneområdet (Bleiberg, 2001; Kernberg et al., 2000; Sommerschild & Grøholt, 1994).
- [10] Dog omfattede undersøgelsen af økonomiske grunde kun børn med en fødselsvægt ≤ 2500 g.
- [11] Perceptual Thinking Index.
- [12] Ego Impairment Index II.
- [13] $3r+(2)/R$.
- [14] Randomized Controlled Trials.
- [15] Ego Impairment Index II.
- [16] Signifikant fald i texturesvar = 0.

Litteratur

Abraham, P.P., Lepisto, B.L., Lewis, M.G., Schultz, L., & Finkelberg, S. (1994). An outcome study: Changes in Rorschach variables of adolescents in residential treatment. *Journal of Personality Assessment*, 62(3), 505-514.

Achenbach, T.M., & McConaughy, S.H. (1997). *Empirically Based Assessment of Child and Adolescent Psychopathology* (Vol. 13). Thousand Oaks: Sage Publications.

Aichhorn, A. (1966). *Wayward Youth*. New York: Viking Press.

Andreassen, T. (2003). *Behandling av ungdom i institusjoner – hvad sier forskningen?* Oslo: Kommuneforlaget.

Armelius, B.-Å. (2002). *Effekten av vård på psykiatriske behandlingshjem* (No. Slutreport nr. 25). Umeå: Institutionen för psykologi, Umeå Universitet.

Bakdal, B. (2003). Serviceniveau og faglige udfordringer. *KABU Nyt*(3), 10-14.

Bardon, D.T., & MacKeith, S.A. (1950). Symposium on the in-patient treatment of psychotic adolescent, II. *British Journal of Medical Psychology*, 23, 110-114.

Bernett, R.J., Docherty, J.P., & Frommelt, G.M. (1991). A review of child psychotherapy research since 1963. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 30(1), 1-14.

Bettelheim, B. (1950). *Love is not enough*. New York: The Free Press.

Bion, W. (1993). *Erfaringer i grupper*. København: Hans Reitzels Forlag.

Blatt, S.J., & Lerner, H. (1983). The Psychological Assessment of Object Representation. *Journal of Personality Assessment*, 47(1), 7-28.

Bleiberg, E. (2001). *Treating Personality Disorders in Children and Adolescents*. New York: The Guilford Press.

Bowlby, J. (1988). *A secure base*. London: Routledge.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Cambridge.

Buhl, J. (2002a). *Tilknytningsforstyrrede børn – en prospektiv undersøgelse analyse for psykisk udvikling*. In E. e. a. Skovsted (Ed.), *Himmelbjerggården – det er aldrig for sent til at finde nye veje og hjælp til børn, som har det svært*. Ry: Amtsinstitutionen, Århus Amt.

Buhl, J. (2002b). *Tilknytningsforstyrrede børn – en prospektiv undersøgelse med analyse af potentiale for psykisk udvikling*. Unpublished manuscript, Århus.

Christensen, E. (1998). *Anbringelser af børn. En kvalitativ analyse af processen*. København: Socialforskningsinstituttet.

Cramer, P. (1991). *The Development of Defence Mechanisms*. New York: Springer Verlag.

Curry, J.F. (1991). Outcome Research on Residential Treatment: Implication and Suggested Directions. *Amer. J. Orthopsychiat.*, 61(3), 348-357.

Curry, J.F. (1995). The current status of residential treatment. *Residential Treatment for children & Youth*, 12, 1-17.

Egelund, T., & Hestbæk. (2003). *Anbringelse af børn og unge uden for hjemmet*. København: Socialforskningsinstituttet.

Exner, J.E. (2003). *The Rorschach – A Comprehensive System* (4 ed. Vol. 1). New Jersey: John Wiley & Sons.

Fleicher, A.V., & Thomsen, H. (Eds.). (2005). *Håndbog i WISC-III tolkning*. København: Dansk psykologisk Forlag.

Gossett, J., Lewis, J., & Barnhart, D. (1983). *To find a way. The Outcome of Hospital Treatment of Disturbed Adolescents*. New York: Brunner/Mazel.

Hansen, K.G. (1999). *Psykosociale undersøgelser*. København: Dansk psykologisk Forlag.

Hansen, K.G. (2004). *Børn med emotionelle forstyrrelser og børn med adfærdsførstyrrelser*. In A. V. Fleicher & J. Thomsen (Eds.), *Håndbog i WISC-III tolkning*. København: Dansk psykologisk Forlag.

Hermansen, K. (2004). WISC-III Vejledning edb-scoringprogram ▶ ▶ ▶

Virker psykodynamisk miljøterapi?

- ► ► (Version 2.0.2). København: Dansk psykologisk Forlag.
- Kernberg, (1996). A Psychoanalytic Theory of Personality Disorders. In J. F. Clarkin & M. F. Lenzenweger (Eds.), *Major Theories of Personality Disorder*. New York: The Guilford Press.
- Kernberg, Weiner, A., & Bardenstein, K. (2000). *Personality Disorders in Children and Adolescents*. New York: Basic books.
- Kildedal, K. (1997). *Det anbragte barn*. Frederikshavn: Dafolo.
- Klein, M. (1990). *Misundelse og taknemmelighed*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kornerup, H. (2003). Miljøterapi med børn. In H. Kornerup (Ed.), *Miljøterapi med børn – Udvalgte temaer*. Lejre: Forlaget Perikon.
- Kruuse, E. (1984). *Skoleforløbet for børn med for lav fødselsvægt*. København: Dansk psykologisk Forlag.
- Larsen, E. (2004). *Miljøterapi med barn og unge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Masterson, J. (1989). *Psychotherapy of the disorders of the self: The Masterson Approach*. New York: Brunner/Mazel.
- Millon. (1996). *Personality and Psychopathology*. New York: John Wiley & Sons.
- Mordock, J.B. (1994). The search of an identity: A call for observational-inductive research methods in residential treatment. *Residential Treatment for Children & Youth*, 24(1), 1-23.
- Nissen, P. (1999a). Kvalitet i børne- og ungesager. *Psykolog Nyt*, 53(21), 14-23.
- Nissen, P. (1999b). *Psykosocialt forskningsinstrument til beskrivelse og vurdering af børn og unges identitetsudvikling*. København: Pædagogisk Psykologisk Forlag.
- Nissen, P. (2001). *Assessment and Treatment Planning Guide*. Copenhagen: The Danish University of Education.
- Ogden, T. (1999). *Barn og ungdoms levevilkår i Norden. Marginalisering av barn og unge i Norden – en kunnskapsstatus. Tema-Nord 1999:547*. København: Nordisk Ministerråd.
- Pfeiffer, S.I. (1989). Follow-up of children and adolescents treated in psychiatric facilities: A methodological review. *The Psychiatric Hospital*, 20(1), 15-20.
- Pfeiffer, S.I. (1996). *Outcome assessment in residential treatment*. New York: Haworth.
- Pfeiffer, S.I., & Strzelecki, S.C. (1990). Impatient treatment of children and adolescents: A review of outcome studies. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 29(6), 847-853.
- Quay, H.C. (1987). Institutional Treatment. In H. C. Quay (Ed.), *Handbook of juvenile delinquency*. New York: John Wiley.
- Redl, F., & Wineman, D. (1974). *Når vi har med børn at gøre*. København: Gyldendals Pædagogiske Bibliotek.
- Rygaard, N. P. (1998). *Tidligt frustrerede børn*. København: Forlaget Skolepsykologi.
- Schmidt, E. (2005). *Dynamisk kvalitetsudvikling i tre miljøterapeutisk forankrede behandlingshjem*. København: Elsa Schmidt Kommunikation.
- Socialministeriet. (1998). *Rapport fra Socialministeriets udvalg vedr. forskning i socialt arbejde*. København: Socialministeriet.
- Socialministeriet. (2004). *Analyse af procedurer i børnesager*. Socialministeriet.
- Sommerschild, H., & Grøholt, B. (1994). *Lærebok i barnepsykiatri*. Oslo: Tano.
- Stern, D.N. (2000). *Spædbarnets interpersonelle verden*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Thomsen, H. (2004). Delprøveanalyse. In *Håndbog i WISC-III tolkning*. København: Dansk psykologisk Forlag.
- Viglione, D.J., Perry, W., & Meyer, G. (2003). Refinement in the Rorschach Ego Impairment Index Incorporating the Human Representational Variable. *Journal of Personality Assessment*, 81(2), 149-156.
- Weiner, I.B., & Exner, J.J. (1991). Rorschach changes in long term and short term psychotherapy. *Journal of Personality Assessment*, 56(3), 453-465.
- Westen, D. (1991). Clinical Assessment of Object Relations Using the TAT. *Journal of Personality Assessment*, 56(1), 56-74.
- Winnicott, D. (1990). *Leg og virkelighed*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Zimmerman, D.P. (1996). A comparison of commonly used treatment measures. *Residential Treatment for Children & Youth*, 13(4), 49-69.
- Zimmerman, D.P., Myers, P.G., & Epstein, R.A. (2001). The Rorschach Evaluation of Objectrepresentation and Therapeutic Change in Group Care. *Residential Treatment for Children & Youth*, 19(1), 59-88.
- Zobbe, K. (1993). *Anbringelse af børn og unge*. København: Akademisk Forlag.
- Aarkrog, T., Lauritsen, S., Mortensen, K., & Strom, J. (1979). Adolescents in psychiatric residential treatment and 5 years later. *Acta Psychiatrica Scandinavica* (Supplement 2778).